

Premses de biga

bastides en codines i en pedres traslladables

Ramon Corominas i Jaume Corominas

Al'article publicat a L'EROL núm. 48 (tardor 1995) titulat «Estudi de diferents peces de pedra de probable època medieval i utilitat desconeguda» argumentàvem la possible utilització d'aquestes peces de pedra que es troben en alguns indrets del Berguedà i del Bages i que acceptàvem com a elements de premses de biga vinícoles, complementant-lo amb l'estudi d'unes altres premses per al mateix ús, les de cargol descendent encaixades a la roca. D'ençà d'aquella publicació hem pogut localitzar més peces dels diferents tipus que esmentàvem, però sense poder aportar cap més dada que pogués modificar o ampliar substancialment el que aleshores es va dir. Darrerament, però, Josep Soler del mas el Soler, proper a Sant Cugat del Racó (Navàs), finca que ja esmentàvem llavors, ens comunicà les observacions que havia fet en unes codines del seu terrenat, interessant-se perquè les vegéssim. Una vegada vistes, estudiades i esbrinada la seva funció, hem pensat que tenia suficient interès arqueològic per donar-ho a conèixer, car creiem que és un treball inèdit, alhora que esdevé un complement de l'article al·ludit.

Premses de biga bastides en codines

En uns indrets de l'esmentada finca contituïts per estrats de roca sorrenca i propers a uns camps, emergeixen unes codines que, aprofitant la seva peculiar forma i situació, foren escollides i arranjades per a bastir-hi premses de biga vinícoles, en una època que per alleugerir la verema, l'elaboració del vi s'efectuava al peu de la mateixa vinya.

Es tracta d'unes roques o prominències d'entre 10 o 15 m² de superfície i de forma

irregular, més aviat arrodonides, que s'ajunquen de la resta de la codina, creant un desnivell aproximadament d'1 m en la més alta. Una bona part d'aquesta superfície superior es troba rebaixada per l'acció de l'home escassament un pam, esdevenint un gran plat o pica i amb un lleuger pendent per a canalitzar el most en un receptacle situat al peu de la roca i destinat a encabir-hi un cubell o semal per a recollir-ho. Diametralment oposats al peu d'aquesta roca es poden veure dos forats per banda distanciat uns 3 m, que mantenen una separació entre ells d'uns 50 cm. Els forats d'una banda són rodons, d'uns 18 cm de diàmetre, i els de l'altre cantó són allargats i oberts lateralment. Vistos de costat tenen la forma de peu amb la punta endinsada cap a la roca. Repartits al voltant del plat es poden veure també alguns forats d'escassa profunditat i que molt probablement servien per a fixar-hi uns troncs per al recolzament d'una senzilla coberta d'empostissat o brancam.

Dels tres vestigis de premses existents, dues es troben en el terrenat i la tercera en el terrenat veí, tocant a la pista forestal que mena al Pla de Sant Pere (Viver i Serrateix). Les dues primeres, fig. 1 i 2, són similars i la darrera presenta algunes diferències. Per a la descripció hem preferit la de la fig. núm. 1, ja que és la més significativa i ensem menys erosionada.

Segons el nostre parer i tenint també en compte els molts indicis que evidencien l'activitat vinícola en unes altres èpoques, la forma i disposició d'aquests vestigis indiquen clarament la seva funció; per això parlem afirmativament de premses de biga. Als forats rodons d'una banda, hi anaven encastats els muntants del bastiment de recolzament de la biga, i en els de l'altre cantó anava fixat l'altre bastiment, el que tre-

balla a tracció i serveix per a retenir l'extrem de la biga —d'aquí la forma peculiar dels forats, dissenyats perquè els muntants no s'hi puguin escórrer—. Entremig d'aquests bastiments a sobre mateix del plat hi posaven la brisa prèviament acordonada i a punt d'ésser premuda. La grandària del rebaix que constitueix el plat (5-6 m²), totalment il·lògica si només es tractés d'un plat de premsa, té la seva explicació, car es tractava també del receptacle per a trepig del raïm, operació prèvia al premsat i que molt encertadament —tenint en compte l'escassetat de mitjans de l'època— s'efectuava en el mateix lloc, evitant així el tragí de la brisa (pell i rapa). Suposem que la força a l'extrem de la biga o palanca s'efectuava apalancant, és a dir, repenjan s'hi, ajudant-se potser també amb algun contrapès, car es tractava de premses d'uns 6 m de llargada. Ens basem en la distància entre bastiments d'uns 3 m i tenint en compte que el recolzament de la biga en el bastiment en aquests tipus de premses sol ésser aproximadament la meitat de la seva llargada (vegeu fig. 3).

La forma més simple d'aquesta mena de premses, l'hem pogut veure com a motiu de decoració en un àmfora grega (segle VI a. de C.), però també hem pogut saber per persones que hi havien intervingut que a Andalusia aquest sistema tan anacrònic encara s'emprava no fa pas molts anys. Disposant d'una barra de mides adequades i una paret amb un forat fet a una certa alçada per a introduir-hi un dels seus extrems, era suficient per improvisar una d'aquestes premses. Prop de la paret i a sobre del plat es col·locaven disposats uns damunt dels altres els esportins amb la brisa, rematant-ho amb una gruixuda tapa de fusta on descansava la biga. A l'altre extrem de la barra es

Fig.1

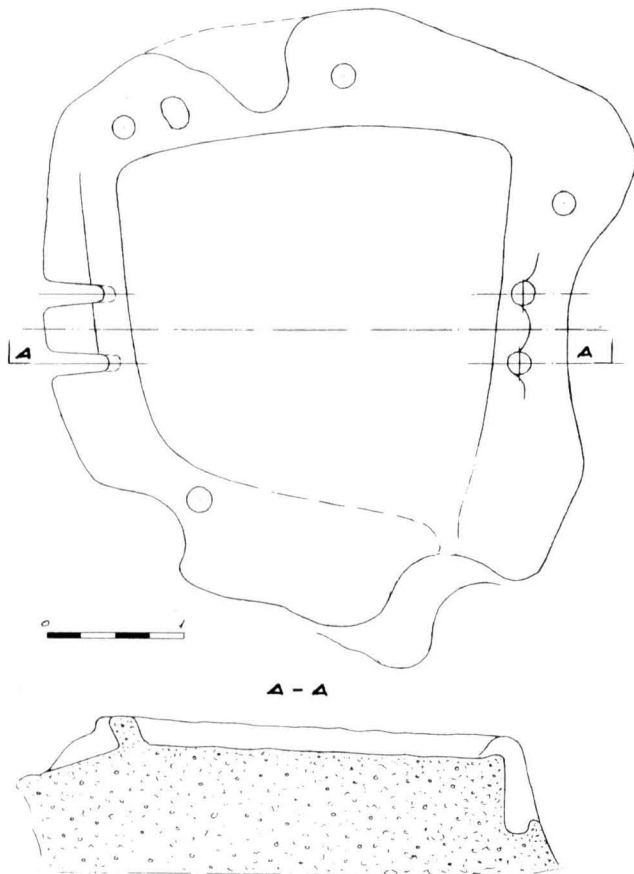
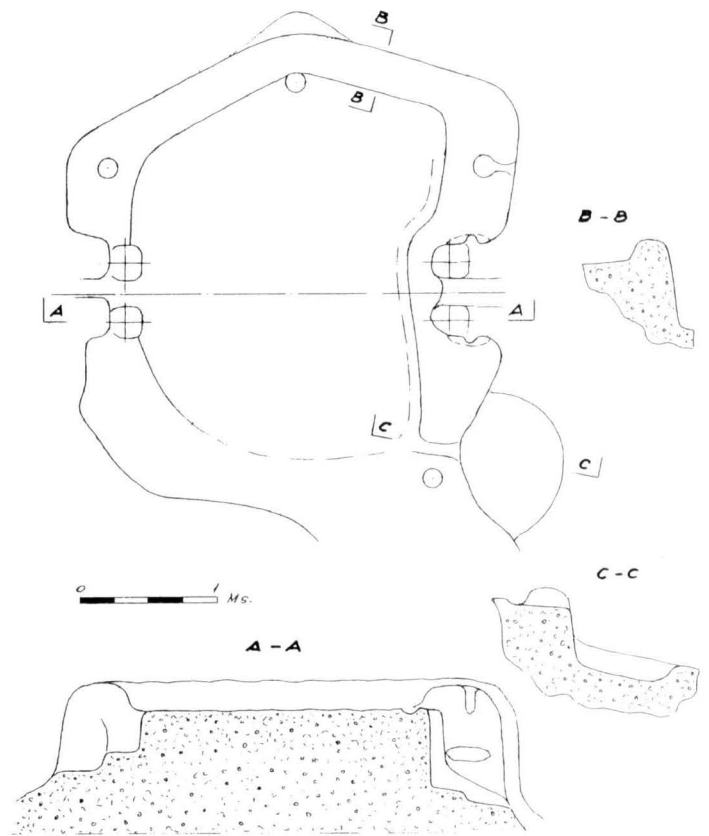

Fig.2 Bancades de premses de biga del "Soler" (Navàs) R.COROMINAS

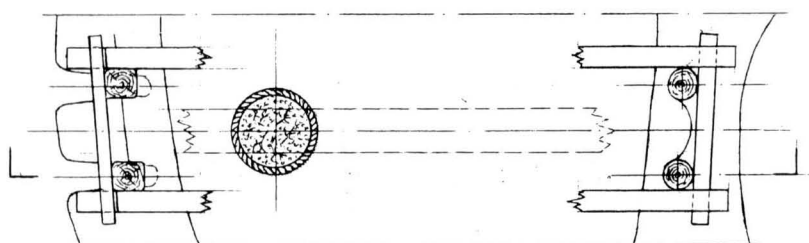
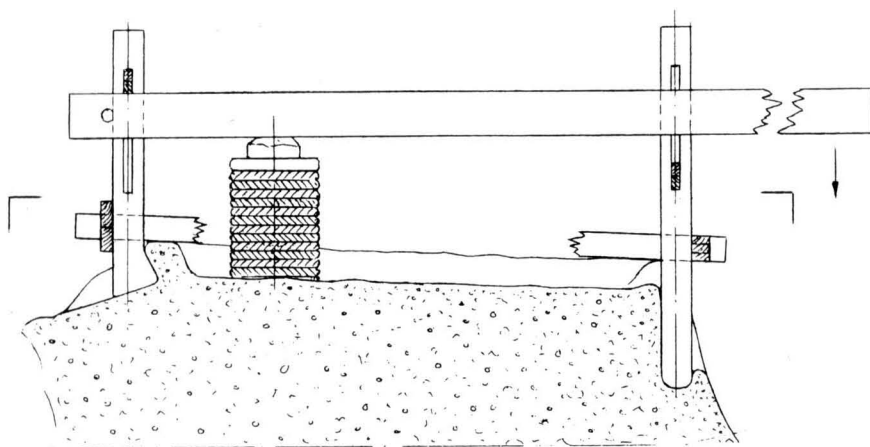

Codines del "Soler" de Navàs,
arranjades com a bancades de
premses de biga (fig.1)

Codines del "Soler" de Navàs,
arranjades com a bancades de
premses de biga (fig.2) J.COROMINAS

Fig.3 Premsa de biga bastida en una codina. Reconstrucció hipotètica. R.COROMINAS

0 1 M.

repenjaven ajudant-se amb un cove ple de rocs subjectat a la barra.

Cronologia

Desconeixem l'època en què foren emprades aquestes premses i tampoc no podem relacionar-les amb el contrapès cúbic d'uns 700 Kg que creiem que pertany a una premsa de biga més evolucionada, ni tampoc amb les tines excavades d'època medieval que foren tractades en aquell article. Darrerament, al peu d'un marge d'un camp i molt a prop d'on aparegué aquest contrapès, se'n localitza un altre de similar. Contrapesos (lliura o quintar) i tines es troben localitzats en un radi relativament petit i tot fa pensar que es tracta d'un conjunt unitari i probablement pertanyent a una mateixa època.

Les premses que descrivim, tot i estar situades en el mateix terrenat, es troben allunyades d'aquest conjunt i tampoc no hi ha cap tina propera (element indispensable per a elaboració del vi), la qual cosa fa pensar que la fermentació del most potser es produïa en cups de fusta tal com passava en algunes contrades en l'edat mitjana.

Per altra banda hem de remarcar que prop d'aquesta propietat es troba el pla de Sant Pere, lloc ocupat en època ibèrica i romana i

foto • vídeo
LUIGI

C. Ciutat, 21 08600 BERGA
Tel. 93 821 02 17 Fax 93 822 07 37

amb una textura similar a la descrita, la qual cosa ens indueix a pensar, per raons topogràfiques i per les restes que s'hi poden trobar, que el nucli principal de l'assentament podria haver estat en aquest terrenat.

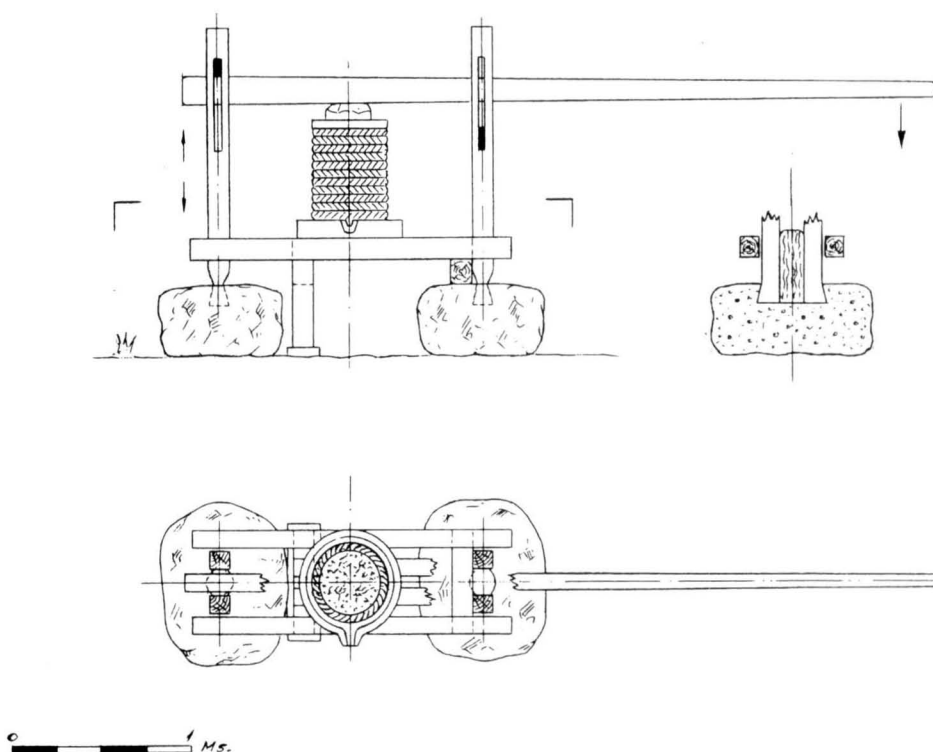
Premses de biga fixades sobre pedres traslladables

Hi ha constància documental del conreu de la vinya al comtat de Berga, a les valls del Bastereny i Gavarrós, des del segle X, i en dos documents de la primeria del segle XI, referents a uns alous de Molnell i Brocà, surten esmentats per primera vegada, juntament amb les vinyes, els «torcularis», és a dir, les premses. Però, com eren aquestes premses documentades el segle XI? Per la seva simplicitat pensem que devien ser similars a les que acabem de descriure, però difícilment repetint-se les condicions que es donen en El Soler i que permeten fixar l'estructura de la premsa al peu de la mateixa vinya i, alhora, excavar-hi el plat. De quina forma, doncs, es valien per a encastar l'estructura d'una premsa d'aquest tipus i a la mateixa vinya en els indrets de l'alt Berguedà i altres contrades, on per la constitució del seu sòl no es donen aquestes particularitats? La resposta es podria trobar en les peces de pedra més simples estudiades en aquell article i que el Dr. Manuel Riu invita a estudiar en el seu llibre *L'Arqueologia Medieval a Catalunya* (pàg. 18). Roques de conglomerat o gres d'uns 400 a 500 Kg –per a assegurar una bona estabilitat i fixació– no resulten massa difícils de trobar en moltes contrades i relativament a prop dels conreus per a poder-les-hi traslladar sense un esforç excessiu. Això explicaria, tal com apuntàvem llavors, la presència d'aquestes pedres a prop i, fins i tot, en els mateixos marges d'alguns camps, en indrets assolellats on en altres temps fou possible la vinya.

Amb només dues peces d'aquestes característiques com a bases o fonamentacions dels bastiments es podria improvisar una d'aquestes senzilles premses com la que hipotèticament presentem en la fig. 4. En aquest cas, però, el trepig previ al premsat es realitzaria, tal com hem dit suara, en uns recipients de fusta. «els folladors» (foladora, folladora), i la fermentació del most, en cups de fusta tal com sembla que es va seguir fent en períodes posteriors de l'edat mitjana.

Nota: Lamentem les omissions, per part de la impressió, dels peus de figures i escales gràfiques de l'article al·ludit a L'EROL núm. 48 i que en complementaven la interpretació.

Fig.4 Premsa de biga sobre pedres traslladables. Reconstrucció hipotètica. R.COROMINAS

Bases o fonamentacions traslladables de premses de biga (fig.4) J.COROMINAS

Bibliografia:

- DAURA i JORBA, Antoni; GALOBART i BADAL, Joan: «Nous jaciments arqueològics al terme municipal de Navàs», *Cardener* núm. 5.
- BALLBÈ i BOADA, Miquel: «Tines al mig de les vinyes a la comarca del Bages», *Centre d'Estudis del Bages* (6. Quaderns).
- BOLÓS, Jordi; PAGÈS, Montserrat: *El Monestir de Sant Llorenç prop Bagà*

Ramon Corominas

Jaume Corominas, estudiosos de temes arqueològics del Berguedà.